

I/ NA CESTĚ

I/

Osmého října za rozbřesku, zrovna v tu chvíli, kdy se už natolik rozednilo, že bylo možno pozorovat okolní krajinu, proplula rumunská loď Císař Traján mezi skalisky do cañhradské úžiny.

Cestující (kromě těch, kteří se tudy plavili už potolikáté, že jim ten pohled dávno zevšedněl) nedbali ranního chladu a vyhrnuli se na palubu. Vlasta bezděčně zapadla do skupiny anglických vysokoškoláků, najednou byli všude kolem ní, tísnil se u lodního zábradlí, kouřili lulky a tvářili se přezíravě. Kouřit lulku, být oděn v tvídovém obleku (přes rameno trenčkot) a tvářit se přezíravě považovali zřejmě za velmi anglické, neboť jim bylo dvacet.

Taky jsem takhle pózovala, když mi bylo dvacet let? rozpomínala se Vlasta. Ve dvaceti už asi ne, ale tak v sedmnácti určitě. Aspoň trochu. V sedmnácti chodila o prázdninách po mezích kolem Bernartic, slovníček v ruce, křehká, útlá a trochu tajemná v těch světlých šatech po bradu a po kotníky, jak se tenkrát nosily. Opravdu se učila slovíčka, kde by jinak přišla k těm sedmi řečem, co teď umí, ale ještě stihla po očku sledovat, jak se za ní lidé dívají přes ploty zahrad.

„Všimněte si laskavě, na skalách vlevo i vpravo se uchovaly zříceniny byzantských pevností,“ horlivě upozorňoval průvodce, „kdysi býval od jedné pevnosti k druhé natažen řetěz, spojoval Evropu s Asií.“

Spojoval Evropu s Asií. Snad aby se od sebe nevzdálily; aby se nevzdálily ještě víc.

„To se tedy Evropě s Británií nepodařilo nikdy, aby si ji držela na řetězu.“ Narezlý mladík obhlédl shromáždění, aby zkontroloval účinek svého vtipu. Valného ohlasu se nedočkal. Kamarádi měli právě za sebou cestu po Itálii a Řecku a pod tím dojmem byli víc než kdy jindy ochotni počítat svůj ostrov k Evropě.

„Povšimněte si malebných osad na stráních, visí tam jak vlaštovčí hnízda,“ obíhal průvodce své ovečky. Vlastu – snad kvůli té pláštěnce z šedivého tvídu – zahrnul mezi ně.

Opravdu, jak vlaštovčí hnízda. Patrně i materiál a způsob stavby bude podobný jako u vlaštovčích hnízd. A taky tam asi tolik mládat otvírá zobáčky.

Míjeli rybářskou vesnici na břehu, u malého mola se shlukly děti,

snad věřily, že se stane zázrak, tenhle veliký parník tu přistane a všichni cestující budou nakupovat škeble a rozdávat bakšiš. Zázrak se nestal.

„Všimněte si prosím, blížíme se k Cařihradu, mjíme letohrádky cařihradské smetánky.“

Vily v zahradách, bílé a naparáděné jako dorty se šlehačkou. Zástup se hrne na před, už prý je vidět první cařihradský minaret.

Vlasta si šla do kajuty pro kabelu. Ještě chvíli tu stát s těmi studenty a jejich snaživým průvodcem, uvěřila by, že se také jen tak pro zábavu toulá Evropou. Jenomže právě to jejich bezstarostné turistické lelkování si ona nemůže dovolit.

Není na cestách – je na cestě.

121

Ještě pořád má v tašce české noviny, které jí švagr koupil na nádraží. Jsou pomačkané a píše se v nich, že na vlastní žádost ze zdravotních důvodů odstoupil ministr školství a národní osvěty, v Ženevě se připravuje konference o odzbrojení, obec pražská veřejnosti sděluje, že ke dni 20. září 1924 bylo při pracích komunikačních zaměstnáno 359 dělníků, při pracích sadových 82, při čištění města 369. Třetího října bylo za účasti dvou ministrů slavnostně otevřeno BIO RADIO na Fochově třídě na Královských Vinohradech. Železniční doprava v Chebu je přerušena asi na tři týdny pro sesutí stráně a nedělní letenské derby Sparta – Slavia se odehraje za dosavadního skóre 65:65 po 34 zápasech. Stav mače bude redakce oznamovat na vývěsní tabuli ve čtvrt hodinových intervalech. . .

Samozřejmě byste v denním tisku marně hledali sebeimenší zmínku o tom, že „ . . . dnes v časných ranních hodinách odjíždí z Prahy doktorka Vlasta Kálalová, mladá česká lékařka, která se rozhodla založit zcela samostatně, vlastními silami, v některé zemi Blízkého východu českou nemocnici. . . “ Nic takového tam není. O Vlastině odjezdu vědělo jen několik nejbližších příbuzných a přátel. A snad ještě pár těch, kteří nad ní stejně dávno mávli rukou: Dobrodružka. Nepředložená ženská. Co ji táhne? Romantika východu? Vidina zlata? Však ona pozná, zač je toho loket.

Všechno začalo před devíti lety, když si Vlasta současně se zápisem na lékařskou fakultu zapsala arabštinu a perštinu na orientalistice. Do té doby vypadala prostě jako pilná studentka, která se pro-

cháží o prázdninách po mezích kolem Bernartic se slovníčkem v ruce a letní vítr jí čechrá kaštanové vlasy.

Jenom ti, kdo náhodou nahlédli do slovníčku, dělali udivené obličej: co je to za klišyháky, proboha? Turečtina? Podivínské děvče: kdyby se učila anglicky, francouzsky, prosím – ale turecky? Na co?

Jenomže anglicky, francouzsky, rusky, italsky a taky trochu španělsky ona už přece uměla. Uměla ovšem i německy, perfektně, třebaže – ale ne, nebudem předbíhat, všechno má svůj čas. Vlasta se v sedmnácti letech (drobná, útlá, ve světlých letních šatech po bradu, po zápěstí, po kotníky, jak vešla móda dozrívající secese) učila svou sedmou řeč. Jestliže nad tím někdo žasl, rozpačitě se usmívala: No a co? To se může naučit každý! Na tom přece nic není!

(Nikdy, ani pak, když už těch řečí uměla čtrnáct nebo víc, neuznála a snad ani nepochopila výjimečnost svého jazykového talentu. Co je na tom, to přece může každý. Jako by mohl každý malovat jako Rembrandt nebo skládat muziku jako Mozart.)

Jedno datum na Vlastině cestě by se dalo určit přesně, ba na hodinu. Nebyla to, obecně vzato, nijak mimořádná událost: roku 1919 přednášel ve Spolku českých lékařů profesor Jaroslav Hlava o exotické parazitologii. V závěru přednášky zdůraznil, že aspoň jedna z lékařských fakult na území mladého státu by měla mít specializované pracoviště pro výzkum tropických chorob. Mezinárodních styků přibývá, doprava se zrychluje, zkracuje vzdálenosti – ohrožení nákazou roste. Nemůžeme čekat se založenýma rukama nebo se spokojit pohostinským paběrkováním stážístů na zahraničních univerzitách. Pan profesor se uklonil a složil papíry. Velký souhlasný potlesk. Medici tleskali bouřlivě, trochu překvapení: tak starý člověk a tak rozumné myšlenky!

„No samozřejmě, že má pravdu, samozřejmě, že je to zapotřebí, ale proč bys to musela dělat zrovna ty, prosím tě?“ vrtěli pak hlavou kolegové. Trpělivě se Vlastě snažili vysvětlit, že jsou tady přece jiní. Jsou tady muži, statní a stateční. Kam se požene ona, taková nepatrná ženička.

„A pojedeš tam teda ty?“ zaútočila na nejbližšího.

„Já? Neblázní! Naši už stává k baráku přístavek, počítají, že tam budu mít ordinaci. Ale jsou tu přece jiní. . .“

Jiní, jiní. Pořád stejná písnička. Když tohle řekne každý. . .

„Pro Středoevropana by asi byly nejlepší podmínky ke studiu tropických chorob na Blízkém východě,“ uvažovala Vlasta, zatímco si muži statní a stateční vyměňovali nad její hlavou významné pohle-

dy a posunky. „... už proto, že je tam poměrně nepříjemnější klima. To by tedy znamenalo Damašek nebo Bagdád.“

Rezignovaná gesta. Damašek nebo Bagdád, tak ji vidíte! Podlehla kouzlu Tisíce a jedné noci, děvčenka. Učaroval jí Orient.

Doufejme, že ji to přejde. Česká Lípa nebo Trutnov, milá zlatá. A jestli budeš mít moc velký štěstí, uchytíš se někde v Písku nebo v Táboře, abys mohla jezdit na neděli domů.

131

Damašek nebo Bagdád, rozhodnuto. A když je rozhodnuto, je třeba i konat. Vlastiny sny neměly ani ve dvaceti onu příjemně neurčitou, třpytivě mihotavou podobu faty morgány, která lákavě a svůdně září a za chvíli se rozplyne. Celé generace jihočeských sedláků, z jejichž rodu pocházela, věděly bezpečně, že má-li vzejít obilí, je třeba nejprve zasít.

Damašek nebo Bagdád. Jenomže nemůže jednoho dne sednout s doktorským diplomem v kapse do vlaku a jet: tady mě máte, jsem nadějná česká lékařka, hodlám tu založit ústav, kde by moji kolegové a krajané mohli studovat tropické choroby. Jistě si budeme dobře rozumět, vážení, už proto, že mluvím arabsky.

Nevysmáli by se jí, to ne, jsou přece pověstně zdvořilí. A zpátky na nádraží by s ní poslali sluhu, který by kráčet dva kroky za ní, protože tu není vhodné, aby dáma chodila samotná po ulici.

Ne, pokud nechce trapně ztroskotat u prvních dveří, potřebuje, aby o ní věděli předem. Aby ji čekali. Aby o ní věděli od někoho, koho si váží, ke komu mají důvěru.

A ona potřebuje víc vědět o nich. Aspoň škvírou mezi záclonami nahlédnout do Asie. Lidská těla jsou všude v základě stejná. Duše nikoliv. Literatura jí na tohle poznání nestačí, a objevovat duši Východu až v damašské nebo bagdáské ordinaci, to už by bylo pozdě.

Objednala si turecký lékařský časopis Istanbulseririyati – Cařihradská klinika. Její cesta k Východu povede přes Cařihrad.

Jsou to bezmála dva roky, co svůj podrobně promyšlený plán „dala na papír“, připojila pár řádků o své kvalifikaci lékařské i jazykové. Pak (zdvořile, ne však prosebně) sepsala žádost o půjčku. Adresát ministerstvo zdravotnictví. Sama si stanovila šibeniční termín, do kdy chce půjčku vrátit.

Na pár suchých, odmítavých řádků potřebovali tři měsíce. Napsala novou žádost, tentokrát ministerstvu školství. Tam ji za čas pozvali.

Vážíme si vaší sympatické snahy, paní doktorko, ale jsme chudý rezort, nejchudší. . .

Požádala o pomoc Karlovu univerzitu. Bezvýsledně. Čas běžel, a ona měla pořád jen to, co si našetřila. Možná dost peněz na cestu, ale určitě ne na vybavení ordinace.

Při jakémisi shromáždění Červeného kříže potkala v předsáli doktorku Alici Masarykovou. Znały se z práce ve vojenských lazaretech v prvních poválečných měsících, a tak si Vlasta na zdvořilostní „Jak se máte“ troufla vyklopit svoje problémy. Zdálo se, že jí Alice ani moc neposlouchá, ostatně co chvíli je někdo přerušil, všichni přece chtěli pozdravit prezidentovu dceru. Potom však (už nakročená k předsednickému stolu) položila Vlastě ruku na rameno: „Zavolejte mi tak za týden, zeptám se.“ Nefekla koho.

Za týden pozvala doktorka Masaryková Vlastu na neděli do Lán. Čekala na ni v zahradě, byl slunný podzimní den, indiánské léto. „Přemýšlela jsem o tom. Prostředky, kterými disponuje Červený kříž, želbohu tak tak stačí na jeho vlastní agendu.“

Znovu tedy odmítnutí, napadlo Vlastu. Odmítnutí přátelsky oslazené svačinou v Lánech.

„Ovšem byla by tu jiná možnost,“ pokračovala Alice. „Prezidentská kancelář má fond pro zvláštní případy, které jsou v zájmu státu. Proto jsem chtěla, abyste přijela právě sem. Prezident Masaryk by si s vámi rád pohovořil.“

Vlasta cítila, jak rudne. S takovým setkáním naprosto nepočítala. Nejradši by si teď znovu učesala vlasy, vyleštila střevice – nebyl čas. Prezident už přicházel, doprovázen dalším, o něco mladším pánem. „Hoppe,“ představil se muž. Je v civilním obleku, ale držení těla prozrazuje, že donedávna nosil uniformu. Ostatně Vlasta ho teď málo vnímala. Vyskočila, rozpačitá – to se jí stávalo jen málokdy. Školácky se uklonila: „Dobrý den, pane prezidente!“

Je skoro ještě studentka, pomyslela si Alice, a napadlo jí, zda se vůbec plány toho děvčete dají brát vážně. Nevede ji spíš dobrodružná romantika? Možná udělala chybu, že jí to přijetí u otce sjednala.

Pánové přisedli, číšník přivezl na servírovacím vozíčku čaj, mléko, ovoce a zákusky. Prezident se zajímal, jakou má Vlasta specializaci, a k její radosti ani neužasl, když odpověděla, že je chirurg. Chvíli mluvili o profesorech, o univerzitě, také o jižních Čechách. Společenská konverzace při čaji.

Potom pan Hoppe odsunul ták s nádobím, Alice se pohodlně zaklonila v zahradním křesílku. Snad Vlasta čekala, že podobnou

pozici (zainteresovanou, ale trochu odtažitou) zaujme teď i sám prezident. K jejimu překvapení se náhle naklonil nad stůl, přiklonil blízko k ní: „Tak, a teď mi něco povězte o té své chystané expedici, slečno doktorko!“

To živé gesto (loktem se opřel o roh stolu) jí ho natolik přiblížilo, že zapomněla na ostych. Už se nečervenala, nezajíkala, vyložila věcně a přehledně, co chce podniknout a co zatím pro věc udělala. Prezident jí nepřerušoval. Pan Hoppe (tajemník, pobočník, trochu snad i ochránce) v jednu chvíli odstoupil od stolu, vytáhl z brašny fotoaparát a pořídil pár obrázků.

„Doporučím prezidentské kanceláři,“ řekl potom Tomáš Masaryk, „aby vám půjčku poskytla. Řekněme na pět let. Ne, kratší termín si nedávejte,“ zarazil Vlastu, když viděl, že otvírá ústa k námitce. „Nevíte, jaké vás čekají začátky.“

Poděkovala, nejjistě se rozhlédla: teď by se asi měla rozloučit. Ale prezident nijak nespíchal. (Ostatně to byl věčný problém plukovníka v.v. Hoppeho, nenápadně upozornit prezidenta, že čas vypršel, když se mu s některým návštěvníkem pěkně povídalo.)

„Bude se vám stýskat,“ pokýval Masaryk. „Znám to, také jsem byl v cizině dlouho a sám. Vemte si s sebou něco, co vám připomene domov, nezapomeňte!“

„Ano, ano,“ koktala překvapeně, „samozřejmě si vezmu knížky, a fotografie. . .“

„To také, ale já myslím nějakou oblíbenou věc, třeba hrneček, ze kterého ráda pijete. Uvidíte, jak vám to někdy pomůže.“

Na tu radu nezapomněla. Vezla si malý ubrus z režného plátna, maminka jí na něj vyšíla ažuru a drobné kvítky. Lepší než hrneček, myslěla si Vlasta prakticky. Zabere míň místa a nerozbije se jí.

Ležel v kufříku hned nvrchu, aby ho mohla prostříhat na stůl, jen co překročí práh pokoje. Bude jí připomínat domov a T. G. Masaryka.

/4/

Cestující se nahrnuli na příd, aby jim neunikl první připlouvající minaret, pak honem zpátky do kajut pro zavazadla a už se tlačí k pravému boku lodí, kde bude spuštěn lodní můstek. Všechno ve velikém spěchu, jako by se báli, že tisícileté město nepřečká těch deset minut, než se oni dostanou na pevninu.

Vlasta se trpělivě posunovala na samém konci zástupu. Dole mezi čekajícími zahlédla československou vojenskou uniformu,

zamávala, důstojník se dvorně uklonil. Na vyslanectví měli dobrý nápad, že jí poslali naproti důstojníka; aspoň odpadne trapné vzájemné hledání a odhadování. Je to velmi vysoký důstojník; vyčnívá ze zástupu nejen hlavou, ale i rameny.

Ostatně nezasloužil si tu ironii. Nebyl jen vysoký a dvorný, ale také schopný. U celnice už čekalo taxi, taxikáře poslal držet místo ve frontě na zavazadla.

„Bydlet budete samozřejmě v Pěře, paní doktorko?“ Znělo to spíš jako zjištění než jako otázka. „Jsou tam dva velice dobré krajanské hotely, Novotného a Kohoutův,“ vysvětloval horlivě. „Mohu-li vám radit, doporučoval bych Novotného, báječně se tam vaří. Česká kuchyně, naprostá čistota a evropský komfort. Do všech detailů evropský komfort, jistě mi rozumíte, paní doktorko. Budete se tam cítit jako doma.“

„Děkuju pěkně, ale já mám být zajištěný, přátelé mi ho vyjednali už z Prahy.“ Přehrabávala kabelku, mezi spoustou papírů hledala ten pravý.

„Ovšem, v Pěře jsou i francouzské, anglické a německé hotely,“ připustil legační kavalír chladně, s obočím poněkud povytaženým. Cítil se dotčen a nesnažil se to skrýt. Takoví jsou prosím naši lidé; jen vytáhnou paty z domu, už jim český hotel není dost světový.

Konečně našla adresu.

„Ve Stambulu? Vy chcete bydlet ve Stambulu?“ vyděsil se. „Víte, jak to tam vypadá? Tam nikdy nikdo z Evropanů nebydlí!“

„Ale bydlí. Zrovna na téhle adrese bydlel náš orientalista doktor Tauer, od něj mám to doporučení,“ odmlouvala.

„No, orientalista, prosím,“ připustil důstojník, „ten chce poznat prostředí. Ale proč byste tam musela bydlet vy, lékařka?“

Čert ji vem, ženskou, pořád se tak paličatě usmívá. Odvrátil se a podal adresu šoferovi. I ten šofér se tomu diví: evropská dáma ve Stambulu. Ať je po jejím, krčí důstojník rameny, zítra nebo pozítří se ještě ráda přestěhuje do Péry k Novotným.

Fordka zchváceně supí strmou stambulskou uličkou. Z přízemních oken děrami v záclonách z růžového, granátově červeného nebo tyrkysového atlasu vykukují zvědavé oči: taxík je tady událost. Děti vybíhají na chodník s malými sourozenci na zádech, s ohromnými kočkami v náručí.

Vlasta se dívá ven a je spokojena: Tauerovi přesně pochopili, co hledá. Nepotřebuje se tu cítit jako doma, potřebuje se cítit jako v Asii – proto sem přeče jede.